

Veřejnost o výzkumech veřejného mínění

Gabriela Šamanová

Nahlížení pojmu veřejnost prošlo složitým historickým vývojem. Velmi zjednodušeně řečeno „z původního významu veřejnosti jako společenské elity složené ze svobodných, vzdělaných a angažovaných občanů se postupně mění v koncept pluralitních veřejností, které jsou mnohdy dokonce synonymem pro veškeré obyvatelstvo¹.“ (Rendlová, Lebeda, 2002: 9).

Podle Velkého sociologického slovníku je v současnosti pod pojmem veřejnost „chápaná větší část společnosti (resp. národa, lidu) zainteresovaná na výsledcích ekonomických a společenských aktivit s obecnějším dopadem, na řešení určitého společenského problému, resp. na společenském dění jako takovém“ (1996: 1382).

Odezva či názory jako produkt veřejnosti – tzv. veřejné mínění – jsou v sociologii zjišťovány především formou kvantitativního standardizovaného dotazníkového šetření na reprezentativním vzorku populace. V této souvislosti pak hovoříme o výzkumu veřejného mínění. V tomto pojetí je výzkum veřejného mínění empiricky zpracováván jako souhrn individuálních postojů a názorů jednotlivců.

Součástí výzkumu CVVM provedeného v květnu roku 2005 se staly otázky zjišťující názory na výzkum veřejného mínění samotný. Zájem o výsledky výzkumů veřejného mínění rozdělil soubor dotázaných v polovině. Součet pozitivních odpovědí „velmi zajímají“ a „docela zajímají“ tvořil 48 %, součet negativních odpovědí „příliš nezajímají“ a „vůbec nezajímají“ pak 51 %.^{2, 3} Dotázaní, kteří zájem o výsledky výzkumů veřejného mínění zcela nepopřeli, odpovídali v následující otázce, do jaké míry se nechávají zmiňovanými výsledky ovlivňovat. Naprostá většina (79 %) respondentů svůj názor podle výsledků veřejného mínění neformuje. Nabízí se však otázka, do jaké míry je jedinec schopen rozpoznat všechny vlivy působící na tvorbu svých názorů. Podle Jiráka a Köpplové jsou pro člena moderní společnosti rozhodujícím nositelem veřejného mínění především média, která zhruba od druhé poloviny dvacátého století zveřejňují také výsledky výzkumů veřejného mínění. Vůči těmto výsledkům se příjemce vymezuje například i nesouhlasem, nebo na druhé straně přijetím a případnou změnou svých názorů (2003). „Výzkumy veřejného mínění se tak stávají současně výrazem i korektorem veřejného mínění, možná dokonce jeho spolutvůrcem.“ (Jirák, Köpplová, 2003:

¹ Např. pro potřeby běžného výzkumu veřejného mínění, který má být reprezentativní pro Českou republiku, jsou základem výběru všichni občané ČR (v případě Centra pro výzkum veřejného mínění také cizinci s povolením k dlouhodobému pobytu v ČR) zpravidla starší patnácti, případně osmnácti let.

² Rozdíl tří procentních bodů není statisticky významný.

³ Při porovnání dat podle různých sociodemografických znaků se ukázalo, že zájem o výsledky výzkumů veřejného mínění projevují statisticky významně častěji lidé se středoškolským vzděláním s maturitou a lidé vzdělaní vysokoškolsky. U dalších otázek nebyla závislost na sociodemografických znacích prokázána.

92). Výsledky výzkumů veřejného mínění prezentované v médiích nemusí nutně působit na utváření názorů a postojů přímo, mohou však ovlivňovat to, o čem bude člověk přemýšlet, diskutovat s přáteli apod. a nepřímo tak třeba i měnit své původní mínění nebo mínění druhých.⁴

Také otázka, zda výzkumy veřejného mínění odrážejí názory veřejnosti přesně či zkresleně, rozdělila soubor dotázaných na dvě stejně velké skupiny (40 % respondentů v součtu odpovědí „velmi přesně“ a „spíše přesně“, 41 % respondentů v součtu odpovědí „spíše zkresleně“ a „velmi zkresleně“). Ve srovnání se zájmem o výzkumy veřejného mínění se však podstatně více účastníků výzkumu (19 %) nedokázalo k této otázce vyjádřit a uvedlo odpověď „nevím“.

Tabulka 1: Názory na výzkumy veřejného mínění (v %)

Znění otázky:	velmi zajímaví	docela zajímaví	příliš nezajímají	vůbec nezajímají
Do jaké míry Vás osobně zajímají výsledky průzkumů veřejného mínění? (N = 1087)	6	42	36	15
	velmi ovlivňují	docela ovlivňují	příliš neovlivňují	vůbec neovlivňují
Do jaké míry výsledky průzkumů veřejného mínění ovlivňují nebo neovlivňují Váš názor? (N = 908)	2	18	53	26
	velmi přesně	spíše přesně	spíše zkresleně	velmi zkresleně
Domníváte se, že výsledky průzkumů veřejného mínění odrážejí názory veřejnosti přesně nebo zkresleně? (N = 1087)	2	38	36	5

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05

Pozn.: Dopočet do 100 % v řádcích tvoří odpovědi „nevím“.

Ve výčtu témat, kterými by se měl podle respondentů výzkum veřejného mínění zabývat, jasně převládla politika, kterou v různých obměnách (např. politická situace, předvolební výzkumy, popularita politiků) uvedla čtvrtina oslovených občanů. Na druhé místo se zařadily oblast zdravotnictví, nezaměstnanost společně s pracovními a mzdovými podmínkami a životní úroveň občanů. Těmto třem tématům by se měl výzkum veřejného mínění věnovat shodně podle desetiny dotázaných (viz tabulku 2).

⁴ Proces, kdy se veřejné mínění utváří tak, že se ideje šíří z médií k tzv. vůdcům veřejného mínění (opinion leaders) a od nich potom k méně aktivním skupinám obyvatelstva, je v sociálních vědách nazýván „dvoustupňový tok komunikace“. Hypotéza dvoustupňového komunikačního toku byla poprvé formulována v roce 1944 v knize Volba lidu, jejímiž autory byli P. F. Lazarsfeld, B. Berelson a H. Gaudetová (Šubrt, 1998).

Tabulka 2: Oblasti, kterými by se měl výzkum veřejného mínění zabývat (v %)⁵

téma	abs.	%
politika – politici, politická situace	259	24
zdravotnictví, zdraví	120	11
nezaměstnanost, práce, mzdy	119	11
problémy obyčejných lidí	104	10
finanční situace, životní úroveň lidí, daně	94	9
kriminalita, zločinnost, korupce, bezpečnost	82	8
průzkum trhu, kvalita, dostupnost zboží	76	7
životní styl, volný čas, záliby, kultura	73	7
školy, vzdělanost, vzdělávání	69	6
sociální otázky, soc. jistoty, soc. problémy	64	6
mládež, děti – výchova, problémy, volný čas	63	6
životní prostředí, ekologie, příroda	59	5
důchody, zabezpečení starých lidí	49	5
ekonomika, hospodářství	45	4
mezilidské vztahy – rodinné, partnerské	43	4
bydlení, nájemné, dostupnost	28	3
evropská unie – ústava, euro, vstup do EU	27	2
regionální a místní záležitosti, město-venkov	24	2
doprava – bezpečnost, jízdní řády	23	2
fungování státní správy – soudy, policie	22	2
morálka, hodnoty – euthanasie, trest smrti	19	2
drogy, prostituce, bezdomovci, alkohol	18	2
menšiny – romská otázka, homosexuálové	17	2
ženy – rovnoprávnost, pracovní podmínky	16	1
média – sledovanost, násilí v nich	10	1
právo, zákony	9	1
zahraniční záležitosti – mezinárodní situace	8	1
demokracie, fungování demokracie	6	1
zemědělství	6	1
osobnosti veřejného života, celebrity	6	1
banky a finanční instituce	2	0
věda a výzkum	2	0
žádnými	8	1
jiné	33	3
neurčité odpovědi, všim	115	11
neví, nezajímá se	100	9
celkem	1818	171

Zdroj: CVVM, výzkum Naše společnost 2005, šetření 05-05

Pozn.: Každý respondent mohl uvést až dvě odpovědi, procentuální součet tedy činí 200 %. Dopočet do 200 % tvoří nevyužitě možnosti odpovědi. N = 1088 respondentů, 2176 možných odpovědí.

⁵ Znění otázky: Jakými tématy by se měl podle Vás výzkum veřejného mínění zabývat?

U dalších témat se již neshromáždil dostatečný počet dotázaných k tomu, abychom mohli vyslovovat relevantní závěry. Přehled témat však svědčí o tom, že veřejnost má poměrně dobrou představu o tom, čím se výzkum veřejného mínění zabývá.

Literatura:

Jirák, J., B. Köpplová. 2003. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál.

Šubrt, J. a kol. 1998. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění. Teorie a výzkum*. Praha: Karolinum. Nakladatelství Univerzity Karlovy.

Rendlová, E., T. Lebeda. 2002. *Výzkumy veřejného mínění – teoretické souvislosti a praktická aplikace*. Sociologické texty. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Velký sociologický slovník. 1996. Praha: Karolinum. Nakladatelství Univerzity Karlovy.